

## Conclusion:

Clove and a Bunch of Cloves is one of the essential and exciting ornaments. In almost all Pashtun girls are related to this. This clove made a special place in Pashto Oral Literature. Every genre of Oral Pashto Literature reminds us of this natural beauty of clove and a bunch of cloves. Clove shows its importance when a girl makes and wears a bunch of cloves when she goes to the groom's house. As it has an essential place in all over the world. Some people use it as medicine and spice, but Pashtun girls use it as ornament and beauty. In some areas, when a girl gets merry, she should have to have two or three bunches of clove or should buy from the bazaar. AS in a poem, she says, "O my lover brings me some cloves, it is the custom I made a bunch of cloves as an ornament". It means that in some places, cloves keep by people as a custom. The black color and pleasant aroma show its importance. When a Pashtun girl gets merry, she makes a bunch of cloves for an ornament called 'Lawangeen' and puts it in a handkerchief with her make up tools. To sum up, a clove and a Bunch of Cloves is the great ornament of Pashtun girls. Always Pashtun girls use clove in their oral literature. In a poem, she says, "O my beloved if you cannot find it near here then go far away and bring me the plant of clove."

## لنډيز:

لونگ او لونگين د عام ولس د سينگار توکو او گانو له ډلې څخه يو ډېر ارزښت ناک او په زړه پورې څيز دی. په ټولو پښتنو سيمو کې د پښتنو پېغلو او نجونو اړيکه په يو نه يو ډول له لونگ او لونگين سره تړلې ده. همدا لامل دی، چې په پښتو شفاهي ادب کې يې ځانله ځای پيدا کړی دی. د پښتنو په ناليکلي يا ولسي ادب هر ژانر کې د لونگ او لونگين يادونه شوې. د لونگ ارزښت هغه وخت ډېر وي، چې نجونې وديري او د خپل خاوند کور ته د تللو څخه مخکې يې د لونگو څخه په زړه پورې لونگين جوړ او په سينه تومبلې وي. که څه هم په نوره نړۍ کې هم لونگ د ارزښت وړ دي، ځينې يې د درملو لپاره، ځينې يې په عطرو کې او ځينې يې بيا د مخ د ښکلا او غذايي مسالو کې ورگډوي او گټه ترې اخلي، خو پښتنې نجونې يې يوازې د سينگار او ښکلا تر حده کاروي. ځينو سيمو کې چې کله نجلۍ وديري، نو هرو مرو به له ځانه سره د لونگو دوه يا درې وړې کڅورې وړي. يعنې په ځينو سيمو کې د لونگو ساتل او جوړول د يو دود په توگه کارول کېږي، د لونگ ارزښت د هغې له تور رنگ او خوږ بویي څخه ډېر ښه معلومېږي، پښتنې نجونې چې کله وديري مخکې له مخکې د خپل ځان لپاره د لونگو يو اميل چې له ننگين نه وي، ته ويل کېږي جوړوي او د خپلو سينگارو سره يې په يو دسال کې ايردي، خو ترې خراب نه شي، نو ويل کېږي، چې ننگ او لونگين که څه هم پښتنو دودونه دي، خو د پښتنو په ځانگړتيا نه دي. همدا لونگ يې په بار بار په شفاهي ادب کې ياد کړي دي. رنگ او لونگين د پښتو شفاهي ادب په هر ژانر کې ياد شوي او پېغلې يې تل د تناره پر سر او د گودر پر غاړه يادوي.

## سريزه:

پښتو ژبه يوه بډايه او غني ولسي پانگه لري، چې د نړۍ نورې ژبې ورسره سيالي نه شي کولی، پوهان په دې اند دي، چې که يو خوا پښتو ولسي ادب غني دی، خو بلخوا د پېړيو په اوږدو کې يې ځينې برخې له منځه تللي دي، همدا ولسي ادب دی، چې د پښتنو ځينې ارزښتونه يې ساتلي دي، چې يو هم په دې ارزښتونو کې لونگ او لونگين دی. که تاسو د پښتو ولسي ادب خاصې او عامې سندرې ولټوئ په هر ژانر کې به تاسو ته د لونگ د بوټي، لونگ او لونگين انځورونه مخ ته راشي. پښتو شفاهي ادب دومره غني او بډايه دی، چې د پښتنو پېغلو د ارمانونو هنداره گرځېدلې ده. کومه خبره، چې پښتنه پېغله په خوله نشي راوړې، هغه خبره يې په لنډۍ، سروکي او يا نورو ولسي ژانرو کې بيان کړې ده. لکه په يوه لنډۍ کې وايي چې:

لاس به دې وټرم په زلفو

په لونگين به دې وهم چې مړ دې کړمه

پورته خبره که په ښکاره یوه پښتنه پیغله وکړي، نو په ټولنه کې به له سختو ناخوالو سره مخ شي، خو همدا ولسي ادب دی، چې د پیغلي د خولي خبره یې زغملې او په ټولنه یې منلې ده. د لونگو کارونه په مختلفو هېوادونو کې توپیر لري، ځینې یې د دواگانو لپاره، ځینې یې د مخ د کریمونو لپاره، ځینې یې د خوراکونو د خوند جوړولو لپاره، ځینې یې د عطرونو په جوړولو کې او ځینې یې د جنسي قوې د پیاوړي کولو لپاره د کارولو غوښتنه کوي، خو پښتنه ټولنه یې بیا په دې نورو خبرو پسې نه ګرځي او یوازې یې په دې پېژني، چې لونګ او لونګین د نجونو سینګار دی او کوښښ کوي، چې ښکلی او په زړه پورې لونګین، چې ډېر لرونه او ښکلی بوی ولري جوړ کړي. په دې څېړنه کې کوښښ شوی، چې د پښتو هغه شفاهي ژانرونه، چې په هغې کې د لونګ او لونګین یادونه شوې راټول او وړاندې شي. د لونګ او لونګین ارزښت په ولسي ادب کې روښانه او په زړه پورې دی او بله دا، چې په دې څېړنه کې کوښښ شوی دی، چې لوستونکو ته د لونګ او لونګین ارزښت او ولسي ادبي ژانرونو کې یې د یادونې په اړه معلومات ورکړل شي.

**کاریدونکي ويي: لونګ، لونګین، د لونګ بوتی، جاتان، بوی.**

### فولکلور:

فولکلور، چې له انګلیسي ژبې څخه اخیستل شوی کلمه ده، په لغت کې فولک خلکو ته او لور د پوهې په معنی سره راغلي ده. د خلکو څخه مراد ولسي خلک دي یا فولکلور د هغو ولسي خلکو پوهه ده، چې تر ډېره یې سواد نه وي. (۵ – ۱۵)

دا، چې زموږ موضوع په پښتو شفاهي یا فولکلوريک ادب کې د لونګ او لونګین ارزښت دی، نو دلته په همدې تعریف بسنه کوو، ځکه چې د فولکلور بحث ډېر لوی دی. پښتو شفاهي ادبیات هغه ادبیات دي، چې سینه په سینه، خوله په خوله له یوه نسله بل نسل ته رارسیدلي دي، چې په دې شفاهي ادبیاتو کې لنډۍ، بګتۍ، غاړې، پراکۍ، سروکي، چاربيتې، کسرونه، مقام او نور ډېر اړخونه په خپله غېږ کې رانغاړي، خو دلته په ځینو برخو، چې د لونګ او لونګین یادونه شوې ده په دې موضوع کې خاص هماغه برخې تر بحث لاندې نیول شوي دي او هغه نثري برخې یې زموږ د بحث موضوع نه ده.

### لونګ:

لونګ هغه دانه ده، چې تور یا قهوه یي رنگ لري په پښتو ژبه کې ورته لونګ، عربي ژبه کې ورته القرنفل، دري ژبه کې ورته میخک، په اردو یا هندي پنجابي ژبه کې هم ورته لونګ، په انګلیسي ژبه کې ورته clove، په ترکي ژبه کې ورته کارانفل ویل کېږي. لونګ په اومه یا خام حالت کې تر ډېره شنه او سره ښکاري. دا بوتی تر ډېره په انډونیزیا او مالیزیا کې شهرت لري او ډېر پخوا ترې کار اخیستل کېده. ویل کېږي، چې په دې هېوادونو کې خلک د لونگو سګرټ هم ځکوي. لونګ داسې یو بوتی دی، چې اوږی ژمی تازه او شین وي او د خزان اثر پرې نه وي. لکه رحمن بابا چې وایي:

لکه ونه مستقیم په خپل مکان یم  
که خزان راباندې راشي که بهار

لونګ هم همداسې یو بوتی یا ونه ده. د لونگو ونه تر ۱۲ مترو لوړ قد لري، پانې یې لویې او گلونه یې د انګورو د خوشي په شکل وي. دا گل غوټی په لومړي سره کې سپینه، بیا ورو ورو شنه او ورپسې تیز سور رنگ خپلوي. د دې په سر کې څلور وړې پانې وي، چې بندې او د یو غونډاري په شکل ښکاري. غوټی یې چې کله یو نیم یا دوه سانتي متره اوږده شي، نو بیا ځان خلاصوي. د نړۍ تر ټولو زاړه لونګ په سوریه کې په یو لوبښي کې وموندل شول چې له ۱۷۲۱ ق م نه راپاتې وو. ښايي هغه وخت دا لونګ د ترکي د لاري عرب تجارانو د هند او یا نورو جزیرو نه وړي وي، همدارنګه د اندونیزیا د مالوکو جزیري کې د لونگو درې او څلور سوه کاله پخوانۍ ونې اوس هم شته په اولسمې میلادي پېړۍ کې د هالینډ (ډیچ) بحري تجارانو ورباندې خپته واچوله. بل چا دا د مالکو نه بهر نشو وړلی او که ځایي اوسیدونکو په پټه دا کار وکړو نو وژل به یې. په ۱۷۷۰ م یو فرانسوي د هغې ونې نه د لونګ غلا کول پیل کړل او ډېر وخت یې دا کار وکړ لومړی یې فرانسې او بیا یې زنجبار ته یوړل، هلته یې وکړل چې بیا ټولې نړۍ ته ورسېدل. لونګ په خوارو کې د خوشبویي نه علاوه د چین او هند په دودیزه داروګانو کې هم کارول کېږي. د لونگو نه تیل، عطر، د غاښ د درد، د خپټې د ګرمولو او د تبې د کمولو لپاره کار اخیستل کېږي. د لونگو پوډر د مېړیو د وژولو او د میاشو د شړلو لپاره هم کارول کېږي. (۳)

د اسیایه سویلي هېوادونو کې تر ډېره د لونګ څخه د مسالحي لپاره کار اخلي. د لونګ بوتی، چې ډېر د ارزښت وړ دی، لونګ که له رنگ تور دی، خو بوی یې بیا د هر چا په ذهن او زړه کې ځای لري. لونګ ډېر ښه بوی لري، چې ترې په زیاتره په خوړو، چایو، عطرونو او د زینت او ښکلا لپاره کارول کېږي. د افغانستان په سویلي ولایاتو لکه خوست، پکتیا او

پکتیکا کې خلک د لونگ د ښکلا او خوشبويي لپاره ترې ګټه اخلي. په يادو ولايتونو کې يې پېغلې او ناوې د زينت لپاره کاروي. پېغلې او ناوې له لونگو څخه خوندي جوړوي، چې بيا يې پر کميس تومبي. په خوست ولايت کې، چې کله ناوې د خاوند کور ته ځي، نو د کلي يوه ښځه ترې د سر نه د ناويټوب شنه او سره ځادرونه لرې کوي او بيا هغې ښځې ته د دود په توګه دوه وړې کڅورې لونگ د ډالۍ په توګه ورکوي. ( ۸ )

په ختيځو ولاياتو کې په ځانګړي ډول په ننگرهار، کنړ او نورستان ولايتونو کې پخوا لونگ د ګانې په ډول کارېدل. کله چې به يوه پېغله واده کېدله مخکې له واده به نجونو ورته د لونگو خوندي جوړل، چې د لونگين په نامه به يادېدل. ياد لونگين بيا د ګېډۍ په ډول د ناوې په ټټر د نورو نجونو لخوا تومبل کېدل.

### د لونگو د کارولو ګټې:

د لونگو د ګټو په اړه که بحث وشي کيدای شي پوره کتاب پرې وليکل شي، خو دلته يې په لنډه توګه په ځينو ګټو لنډ بحث کوو. د لونگو ګلان د ډېرو ښيګڼو لرونکي دي. په خوندورو خوړو کې ترې کار اخيستل کېږي او همدارنګه د صحت لپاره هم ګټور دي. د لونگو د استعمال ګټې په لاندې ډول دي:

- ۱: لونگ د خارش او شري په درملنه کې کار اخيستل کېږي.
- ۲: ميرمني يې د غذا د خوندور کولو لپاره کاروي.
- ۳: حکيمان يې د غاښ د درد لپاره په دوا کې کاروي.
- ۴: د مخ د ښکلا په کړيمونو کې ترې ګټه اخيستل کېږي.
- ۵: که په خوراک او په ځانګړي ډول په وريجو کې وکارول شي د ويښتانو په ساتنه کې مهمه ونډه لري.
- ۶: د جلدي امراضو لپاره په دوا کې کارول کېږي.
- ۷: نجوني يې د سنيګار او ښکلا لپاره کاروي.
- ۸: په ځينو سيمو کې د دود په ډول کارول کېږي.
- ۹: د شکرې ناروغې د مخنيوي لپاره ګټور دي.

او داسې نورې بېشماره ګټې لري، خو دا چې زمونږ موضوع د ادب تر دايرې ده، نو دلته د لونگ په همدومره ګټو بسنه کوو. ( ۹ )

### لونگين:

لونگين له لونگو څخه جوړه شوې هغه ګيډۍ ده، چې پېغلې نجونې، کوژده شوې او نوې واده شوې ښځې يې د سينګار په بڼه جوړوي او بيا يې د ښکلا او زينت لپاره په سينه خوړندوي. لونگين تقريباً په ټولو پښتنو سيمو کې نجونې د ګانې او سينګار په توګه کاروي. نجونې چې کله غواړي لونگين جوړ کړي له ډېرو مشورو او خبرو ورسته د ښکلي تور ننگ او ښه بوی لونگ له پساري څخه اخلي او د اخيستو پر وخت دومره ټينګار کوي، چې دوکاندار خراب يا بې کاره لونگ ورنکړي. په ځينو سيمو کې، چې کله نجلۍ کوژده شي، نو د کلي نورې نجونې ورته د رنگ رنگ لونگين جوړلو مشورې ورکوي او سره له مخې يې دې ته هڅوي، چې تر واده پورې يو خاص او په زړه پورې لونگين آماده کړي. کله کله، خو نجونې مخکې له مخکې خپل کوژدن ته د لونگو راوړلو فرمايش ورکوي او ورته وايي، چې:

جانانه يو خور د لونگ راوړه

د کلي دود دی لونگين ترې جوړومه

لونگين په کليوالي سيمو کې د ډېر ارزښت وړوي او د ګانو په شکل هم ترې ګټه اخلي. که د کومې نجلۍ لونگين نه وي او هر څومره ډېر سره ولري، خو بيا هم خلکو ته نيمګړې ښکاري. نجونې بيا لونگ په ډېر قدر ساتي او نه غواړي چې ترې خراب شي، څومره چې لونگ د ښه بوی لرونکي وي په هماغه اندازه يې لونگين هم په زړه پورې وي. لونگين د پښتنو پېغلو د سينګار او ګانې لپاره ډېر د قدر وړ وي.

### د لونگين د جوړولو طريقه:

مخکې مو هم يادونه وکړه، چې پښتني پېغلې، چې کله کوژده يا واده کوي، نو مخکې له مخکې دې ته امادګي نيسي، چې کوم ډول لونگين به جوړوي او له ډېرو سلا مشورو ورسته د لونگو د اخيستلو لپاره ځان آماده کوي. لومړی، خو نجونې کوښښ کوي، چې ښکلي رنگ او د ښکلي بوی والا لونگ اخلي، کله چې يې لونگ واخيستل د هغې لپاره خاص او ځانګړی تار وي، چې ځينې خلک ورته (ايسټرچ) تار هم وايي. ياد تار چې مختلف رنگونه لکه ( سره، شنه، زېر، ګلابي، سرچي، نرګسي...) او نور رنگونه لري، چې زياتره د همدې لونگين لپاره کارول کېږي، تر لاسه کوي. کله چې نجونې لونگين جوړوي، يوه يا دوه شپې مخکې يې لونگ د غوا يا اوزې په شيدو کې چې اوبه په کې نه وي

گډې شوي، لمدوي او په هماغه شيدو کې يې پريږدي او که د چا وس شيډو ته نه کېږي، نو بيا لونگ د دوه شپو لپاره په پاکو اوبو کې لمدوي.

دا کار د دې لپاره کېږي، چې لونگ نرم او خوشبويه شي او بوی يې تر ډېره وخته پاتې شي. کله چې لونگ نرم او لامده شول، نو بيا هماغه د (ايسټريچ) او سوند تار را اخلي لومړی لونگ د سوند په تار کې يو يو دانه اچوي، ځينې نجونې چې غواړي لونگين يې بنکلی بنکاره شي بيا په تار کې يو دانه لونگ او يوه مری ورزياتوي، چې له دې سره يې بنکلا زياتيږي، ځينې نجونې لس لړه او ځينې اته او کله کله زيات لرونه جوړوي، د لا ډېرې بنکلا لپاره په کې ځينې وخت له شيشو هم کار اخلي. کله چې لرونه اماده شول، نو بيا ورته له رنگ رنگ تارونو چې پورته ورته اشاره شوې، ځوندي جوړوي او د هر لړ اخر يې يو يو ځوندي ورزياتوي، چې دې سره د لونگين بنکلا يو په دوه کېږي. د لونگين جوړولو په وخت کې ډېرې نجونې سره راټولې شي شين چای، پلي او گوره ورسره پرته وي، ځينې نجونې د خپل بخت او تخت کېسې کوي او ځينې له ځانه سره لنډۍ او سروکي زمزمه کوي. ځينې خو يې لا اند په خيالونو کې يو لوړ محل جوړي او په فکرونو او سوچونو کې تللي وي.

کله چې لونگين تيار شي، نو بيا يې په يو بنکلي رنگين دسمال کې تاو او د نجلۍ هغه بکس چې دمور يا خسرگنی لخوا ورته راوړل شوی وي، د نورو سينگار توکو سره يوځای کړي او بيا د دې انتظار کوي، چې د واده ورځ يې رانږدې شي او له همدې بنکلي او په زړه پورې گانې څخه د سينگار لپاره گټه پورته کړي. د لونگين جوړولو طريقه په هر ځای کې خپل دود او دستور لري، خو تقريباً په ټولو پښتنو سيمو کې دا يو رواج دی.

لونگين چې پېغلې يې د گانې په بڼه هم کاروي هم د ارزښت وړ بلل کېږي او اند چې ځينې وخت يې مينان د لونگين ارزښت تر ځان هم لوړ بولي او لونگين سره يو ډول پټه دښمني کوي لکه چې وايي:

څومره خوشبخته لونگين دی

د مستو پېغلو په ټټر وهي ټالونه

کله کله لونگين ته دومره ارزښت ورکول کېږي، چې د اوړۍ (د گانې يو ډول دی) سره په جنگ شي او د گيلې په

ژبه داسې وايي:

تور لونگين په ژړا راغی

ما ته اوړۍ پر سينه ځای نه راکوينه

کله چې نجونې د خپل معشوق د ديدن موقع پيدا کړي، نو بيا ورته په ناز او غوسه داسې اختارونه ورکوي، چې ته به

وايي معشوق يې مظلوم او معشوقه يې ظالمه ده لکه په لاندې لنډۍ کې چې وايي:

لاس به دې وترم په زلفو

په لونگين به دې وهم چې مړ دې کړمه (۲ : ۲۱)

کله، چې دوه مينان سره يوځای شي، نو بيا خپل معشوق ته وايي، چې ډېر مه رانږدې کېږه هڅې نه چې سبا درنه د

لونگين بوی ځي او په خلکو کې رسوا شي لکه په لاندې لنډۍ کې چې ورته اشاره شوې ده.

تينگه مې مه نيسه په غېږ کې

سبا به بوی د لونگين در څخه ځينه

کله، خو نجونې په لنډيو کې دومره باريکبينه او نازک خياله شي، چې خپل معشوق ته وايي، چې د لونگين په لړ

پورتي او هلته بيا د چارگل سيلونه وکړي لکه په لاندې لنډۍ کې چې ورته اشاره شوې ده.

د لونگين په لړ راخيژه

په اوړۍ شپه کړه د چارگل وکړه سيلونه

کله داسې هم کېږي، چې تور لونگين خپل خاوند ته ژاړي او په سلگو سلگو کې ورته وايي، چې ستا د سينې روپی

ما ته په سينه ځای نه راکوي او خپله خبره داسې کوي:

تور لونگين په ژړا راغی

ما له روپۍ په سينه ځای نه راکوينه (۱۱)

کله خو داسې هم کېږي، چې د وطن حالات انسان مجبور کړي، چې له وطنه لاړ شي، نو بيا ويناوال د خپل زړه درد په لنډۍ

کې داسې بيانوي:

له مانه پاتې شوې وطنه

که چينارونه دې لونگ شي څه به يې کړمه (۱ : ۲۷)

هلکان کله ځان د لونگ د رنگ سره دومره نږدې او مغروره وښايي، چې د کلي د نجونو د مرگ خبره کوي او د خپل غرور

انداز په لنډۍ کې داسې وايي:

يو غم رنگ يم بل لونگ يم

خکه د کلي جينگی راپسې مړينه ( ۱ : ۸۳ )

لونگين په اړه نورې ډېر لنډې شته، خو دلته په همدې بسنه کوو. لونگين د گانې په بڼه هم کارول کېږي، کله چې نجونې د خپلې کور دنې يا واده لپاره گانې او سينگار توکي اخلي، نو لونگين به ورسره خامخا اخلي. هغه نجونې چې په گانې کې لونگين نه وي، يو ډول بې سينگارې ښکاري او په ځان کې د کوم شي د کمې احساس کوي. او چې ځان سينگاروي، نو د سينگار پر وخت په سروکو کې د لونگين يادونه اړينه بولي او داسې يې يادوي:

يو پلو مې يار لونگين مې په دا بل پلو  
ای وړوکیه دې پلو راوړه

**پښتو لنډيو کې د لونگ او لونگين ياد:**

**لنډی ( تپه ، مسره )**

لنډی د پښتو گړني يا شفاهي ادب نامتو او مهم ډول دی، لنډی ته ځينې وخت، تپه او مسره هم ويل کېږي. لنډی يوازې يو بيت وي، چې لومړۍ مسره يې (۹) څپې او دويمه مسره يې (۱۳) څپې وي. لنډی په همدې ورکې شکل کې ډېرې لويې کېسې او موضوعات ځای کولی شي. په نورو ژبو کې نه ليدل کېږي او يوازې د پښتو ژبې يا پښتنو حق دی پرې. ( ۷ : ۳۶ ).

د لنډی په اړه هم ډېر زيات معلومات شته، دلته مو لنډه يادونه ځکه وکړه، چې زموږ د موضوع برخه ده، څو لوستونکي وکولی شي، چې د لنډی په اړه هم لنډ معلومات تر لاسه کړي.

لونگ، چې يو طبعي بوټی دی او د نوم په اخیستلو سره يې په ذهن کې يوه وړمه او خوشبويي انځور پري. له ډېرې لرغونې زمانې څخه په نړۍ او په ځانگړي ډول په افغانستان کې د استعمال وړی دی. د لونگ د نوم په اوریدو سره په ذهن کې بلها خبرې گرځي، څوک يې د صحت لپاره د کارونې په اړه خبرې کوي او څوک يې د غذاگانو د خوندور کولو لپاره، خو پښتني پېغلې يې بيا نه د صحت له گټې خبرې او نه يې د غذا په کارولو کې فکر کوي، خو چې کله يې په کور کې کومه خوشحالي راشي يا يې د خپل ژوند ملگري د ټاکلو وخت راشي، نو بيا په دې فکر کې شي، څرنگه لونگ به اخلي او ځانله به ترې د څومره ځنډو لونگين جوړوي. همدا لامل دی، چې زياتره نجونې د لونگ ښکلا، بوی او ارزښت په فولکلوريکو لنډيو کې هم انځوروي، نو اوس به د موضوع په دې برخه کې په لنډيو کې د لونگو د ياد په اړه خبرې وکړو او وبه گورو، چې نجونې څنگه او ولې لونگ زيات خوښوي او ډېره مېنه ورسره لري.

کله، چې د يوې پېغلې خاوند يا د مينې يار بازار ته ځي او يا نوې په کاروبار پيل کوي، نو بيا يې پېغلې په لنډيو کې داسې يادونه کوي:

اشنا مې نوی سوداگر دی

په سرباری کې به لونگ راته راوړينه

او يا کله چې په غرونو د ورېځو لمن خوره شي او په اسمان کې د باران د راتگ انگازه وغږيږي، نو نجونې بيا په دې فکر کې وي، څنگه د لونگو درمندونه له بارانه وساتي څو ترې خراب نه شي لکه په لاندې لنډی کې چې وايي:

په لوبو غرو د باران شور شو

کښته لامده شول د لونگو درمندونه

لونگ يوازې د نجونو نه بلکې د هلکانو د ذوق څېز هم دی، کله چې کوم هلک کوم باغ ته لار شي او له ښوال سره مخ شي، نو له روغېر وروسته ورته د باغ تعريف شروع کړي او بيا په لنډی کې ورته داسې وايي:

د باغ دې هر بوټی لونگ دی

پرې لږېدلې دي د پېغلو پلونه

خو کله چې کومه نجلۍ د خپل معشوق سره ديدن کوي او هغې ته له نازه ډکو خبرو کې وايي، چې زه به داسې

درماته شم لکه د لونگو بوټی نو بيا ورته د خپل زړه راز داسې څرگندوي:

دا بند په بند به شم درماته

په بند ماتېږي د لاچي لونگو ونه

کومه ناوې، چې د خپل معشوق او خاوند د ډېر انتظار وروسته د راتلو خبر تر لاسه کړي، نو بيا ورته په ډېر ناز وايي، چې کله راتلې له مخکې احوال راکړه چې په پالنگ درته لونگ وشيندم لکه په لاندې لنډی کې چې وايي:

چې ته راځي ما به خبر کړي

چې پر پالنگ لاچي لونگ وغورومه

په پښتو ولسي ادبياتو کې دغه بوټی تر هر بل بوټي ډېر او په خوند ياد شوی او لرغونی ارزښت او تاريخ لري. په لنډيو او سندرو کې يې پېغلې په ودونو کې په سمبوليکه بڼه هم کاروي. معنی دا چې که کوم هلک يې سره ټاکلی وي په سندرو

کې يې لونگ بولي. لونگ د خپل ښه بوی او اصل له مخې په لنډيو کې داسې ستايل شوی، چې اند د هنریت له مخې د تشبهاټو څادر هم خلاصوي. لونگ په فولکلوريک ډول د ځينو لپاره د زړه سکون او حوساينې درد دی. دغه بوټي ته د سپيڅلتيا له مخې ځانگړی ارزښت ورکوي لکه لاندې لنډيو کې چې ويل کېږي.

له کوره اوځي لونگ واخله

لونگ دوا ده د زړه درد اراموښه

لونگ د نجونو لپاره د يو دود په توگه هم پاتې شوی او کله چې نجلۍ کوژده يا واده کېږي، نو له خپل خاوند څخه د لونگو غوښتنه داسې کوي:

ځينې پيغلې بيا لونگ ته دومره ارزښت ورکوي، چې د لالې سره يې يوزای په سينه ځای کوي او د اوسيدو اجازه ورکوي لکه په لاندې لنډۍ کې چې وايي:

په سينه يو لالی ځاېږي

زه لونگين او جانان دواړه ځايومه ( ۱۱ )

همدارنگه د لونگو د کر اوکښت په اړه هم په لنډيو کې يادونه شوې او لکه چې معشوقه لونگ کړي، نو بيا يې د لو لپاره خپل معشوق راغواړي او خپله خبره ورته په لنډۍ کې داسې کوي:

لونگ کر مه لو به گد کړم

چې لو مې گد کړ ياره تا به راولمه

خو چې کله يې لالی مسافرشې او د لونگو کښت هم رسيدلی وي، نو بيا په انديښنه کې وي او خپل مسافر لالې ته داسې وايي:

دا ته چې لارې مسافر شوي

د شنو لونگو کښت به څوک ربيي مينه

کله کله بيا داسې هم کېږي، چې ځينې خلکو لونگ نه وي بوی کړی او يا يې نه وي ليدلي، نو بيا ورته په لنډۍ کې داسې وايي:

که چا لونگ ليدلي نه وي

پيغله دې بوی کړي د لونگو بوی ترې ځينه ( ۱۰ )

### په سروکو کې د لونگ او لونگين ذکر:

سروکي د پښتني فولکلور يو ځانگړی منظوم ډول دی، چې له لنډۍ سره د يو ځای ويلو په ترڅ کې پوره کېږي او څرنگه چې د لنډيو په سر کې راځي، نو ځکه ورته سروکي هم ويل کېږي. په ځينو سيمو کې سروکي ته نيمکی هم ويل کېږي. سروکي معمولاً پښتني ميرمنې او پښتانه هنرمندان په هنري مجلسونو کې د هنري الاتو دکارونې پر وخت وايي. هغه لنډۍ چې سروکی بشپړوي، ټيکۍ ورته وايي. ځينې سروکي لنډ او ځينې بيا اوږده وي. ( ۷ - ۸۰ ). لونگ او لونگين د ډېر ارزښت له مخې په سروکو کې هم ياديږي او له ياده يې نه اوباسي لکه په لاندې سروکي کې چې وايي:

که دلته نه وي په کنډو ورپسي واوړه

ما ته د لونگو بوټي راوړه

يا په لاندې سروکي کې چې د لونگين يادونه کوي:

يو پلو مې يار لونگين مې په دا بل پلو

ای وروکيه دې پلو راوړه

په بگټيو کې د لونگو ذکر: بگټی د خاصو ولسي سندرو په لړکې يو مهم ډول دی، چې ډېر وخت د پښتني سندر غاړو له خولې اوريدل کېږي. بگټی پښتني هنرمندان مجلسونو کې د چاربيتو، بدلو او داستانونو په منځ- منځ کې وايي، بگټی د مجلس ښه او تودښت لاپسې زياتوي او د خلکو پاملرنه ډېروي. ( ۷ - ۳۶ ).

مخکې مو هم يادونه وکړه، چې لونگ او لونگين په شفاهي ادبياتو کې د ډېر ارزښت او قدر وړ بوټی ياد شوی دی. که څه هم په نورو ملکونو کې د درملو او مصالحو لپاره زيات کارول کېږي، خو پښتنه ټولنه کې لونگ او لونگين د سينگار او گانې په ډول زيات ياد شوی لکه لاندې د بگټۍ يوه برخه راوړو:

د مازيگر اوبو له مسته په نخرو راځي  
شور يې د گونگرو راځي  
شا په ټوپونو ځي په دانگه  
دا د لاجي لونگو ځانگه  
ورته د فکر په ټال زانگه  
دا توري زلفي د سيني په انارو راځي  
شور يې د گونگور راځي

( ۲۵۷ : ۴ )

#### چاربيتو کي د لونگ او لونگين ذکر:

داهم دپښتو منظوم ادب يو داسي فلکلوريک ژانر دی چې اوږد او سندريزه جنبه لري د مضمون له پلوه هر اړخيزه مضامين ليردوي چار بيتي په اولسي ادب کي خورا مشهورې منظومې دي . دچاربيتې هر بند له څلورو مسرو څخه کم نه وي ، خو اوږده موضوع بيانول ددې فورم ځانگړنه ده چاربيته کيدای شي چې هر څو بنده ولري .د پښتو چاربيتو معلوم وخت ندی معلوم،خو لومړنی يې د شيخ تايمني په پټه خزانه کي يادونه شوې ده.( ۷ : ۱۳۴ ).  
د موضوع په دې برخه کي به د چاربيتو هغه نموني يا برخې راوړو ،چې د لونگو يا لونگين يادونه په کي شوې وي لکه لاندې چې د چاربيتې يوه برخه راوړل شوې ده.  
دپښتنې پېغلې له خوا

ناسته يم د فکر په ټال زانگم چپرته يار گورم  
زه مسته ليلاييم سترگي اچوم خريدارگورم  
× × ×

ناسته يم د فکر په ټال زه نېشه د بنگو يم  
تېرشو پېغلنوب راباندي ونه دلونگو يم  
يم په عطرو وتره گوښه ناسته له بي ننگويم  
ځان له دمجنون په شان په صدق کي دلدار گورم  
همدارنگه په چاربيتو کي هم د لونگ ذکر او يادونه شوې ده په شفاهي ادب کي ځکه دا بوټی زيات ياد شوی،چې پخوا د سينگار توکي ډېر زيات نه و او همدا لونگ وو،چې د خلکو پام يې ځانله اړولو،خو اوس يې هم قدر کم شوی ندی او په زياتره کليوالي سيمو کي يې لا د پخوا په شان قدر او ارزښت شته،چې سميزو شاعرانو په چاربيتو کي هم ياد کړی لکه په لاندې چاربيته کي يې چې گورو:

دوه بنديزه چاربيته  
په سپينه خوله کي دې نېشه ايښي د بنگو ده  
دا لباسي خندا دې ټوله د بي نگو ده  
بل خوشبويي دې په سپنه کي د لونگو ده  
عاشقان وژني نن دې توره د قصابو ايښي  
اوبو له ځي په سر جوغه دې د نوابو ايښي

يا په دې لاندې خنځيری چاربيته کي يې چې يادونه شوې ده:

خنځيری چاربيته  
کله به راوړي دواړه لبي دې رنگين شيرين  
سپين دې جبين،زرين،مخ دې ځليري  
کله به راوړي دواړه لب،شات وملهم صنم  
مه کړه ستم،هردم،په غضب بشوري  
سري دې منگولي،همېش وري زړونه قلم،قلم  
اخلي قدم،په چم،سترگي دې توري  
په در دې پروت يم،هميش غواړم،ستا کرم،محکم  
لري کړه غم،الم که رب ته گوري

نن دې په غاړه باندې زانگي لونگين، رنگين  
سپين دې جبين، زرین مخ دې ځلېري  
ترپايه

( ۷ : ۱۶۲ )

همدارنگه ملا عبدالقادر، چې يو کليوالي شاعر دی هغې هم په خپله يوه مشهوره چاربيته کې د لونگين او لونگ يادونه داسې کړې ده.

د ملا عبدالقادر مشهوره چاربيته

تور لونگين دې د سپينې سره په جنگ و  
دانه لاچي لونگ و گونگورو دې کاوه شور  
تور لونگين دې د سپينې سره مدام  
زنه دې سبب، لب دې حرير واوره گلغام  
ودې ويشتم، چې راښکاره شولې په بام  
د خدای دپاره رحم وکه په ملنگو  
دانه لاچي لونگ وو- گونگورو دې کاوه شور  
تر پايه  
( ۷ : ۱۷۲ )

**په پراکو کې د لونگ ذکر:**

پراکي د افغانستان په سويلي او سويل ختيږو سيمو کې ويل کېږي. سر محقق زلمی هېواد مل په خپل کتاب (د پښتو ادبياتو تاريخ-لرغونې او منځنۍ دوره) کې د پراکو په اړه وايي: (( دا سندرې د پښتو د شفاهي ادبياتو يو ځانگړی ډول دی، هره سندرې يې يوه څوارلس سيلابيزه مسرۍ لري، چې معمولاً د يوې بلې سندرې په پای کې په خاصه غاړه ويل کېږي او په ځانگړي ډول د استعمال مورد نه لري)). ( ۷ : ۶۰ )  
څېړنوال محمد عارف غروال په خپل اثر ( غرنۍ سندرې) کې پراکي د (( لنډکۍ)) په نوم ياد کړي دي. ( ۶ : ۱۲۳ ).  
د پښتو شفاهي ادب هغه غني پانگه ده، چې په خپله لمن کې د هر باغ او چمن گلان ځای کوي، په پراکو کې هم د لونگ ياد شته، ځينې ولسي شاعران يې په پراکو کې هم يادونه کوي لکه په لاندې پراکي کې چې گورو:

پراکي  
جار خوله رانژدې که  
ما لونگ ژولي دينه

**پايله:**

لونگ او لونگين د پښتنو سيمو او په ځانگړي ډول د پښتنو نجونو د سنيگار هغه توک دی، چې د گانې په ډول يې د سنيگار او ښکلا لپاره کاروي. د لونگ هغه ارزښتناک او ښکلې بوټی دی، چې پښتنې نجونې يې په لنډيو کې او ولسي شاعران يې د ولسي ادب په ټولو ژانرونو کې يادوي او ان د ليکلو ادبياتو خاوندان هم ترې په کراره ندي نسات او په خپلو اشعارو کې يې د لونگ او لونگين يادونه کړې ده. په پښتنه ټولنه کې د لونگ او لونگين کارونه د يو دود په څېر ده. هغه نجونې چې وديري بايد په خپل سنيگار کې د ښکلو لونگو څخه ښکلې لونگين جوړ کړي. د لونگ او لونگين ذکر د پښتو ولسي ادب په هر ژانر کې ليدل کېږي، چې دلته په دې څېړنه کې د ځينو ژانرونو په راورلو سره ښودل شوې ده. لونگ په لنډيو، پارکو، بگټيو، چاربيټو، سروکو او نورو ولسي ژانرونو کې ياد شوي دي. د لونگ په ارزښت تر هرې بلې ټولنې پوښتنه ټولنه ډېره پوهيږي او دا ځکه چې دا يې د خپل دود او دستور يوه برخه گرځولي ده. د لونگين د جوړولو پر وخت د نجونو لخوا يوه وره مېله هم جوړيږي، څو په خوشحالي سره دا دود ترسره کړي او د ناوې لپاره ښکلې لونگين آماده کړي، نو د دې څېړنې دپايې په توگه ويلی شو، چې لونگ او لونگين په هره ټولنه کې خپل ځای لري، خو پښتنه ټولنه کې يې ارزښت دومره زيات دی، چې د خپل کلتور او دود جز يې گرځولی دی.

## اخځليکونه

- ۱- بهاند، اصف، د لنډيو د ثبتولو ستونزې، افغتن جرمن آنلاين پورتال. ۲۰۱۸م.
- ۲- بېنوا، عبدالروف، پښتو لنډۍ، د افغانستان د علومو اکاډيمې، پښتو ټولنه. ۱۳۶۷ ل.
- ۳- حليم، صفيه، چاپيريال او روغتيا خپرونه. safiahaleem.com/p=3925، ۲۰۱۶م.
- ۴- رفيع، حبيب الله، د خلکو سندرې، د افغانستان د علومو اکاډمۍ د تاريخ او ادب ټولنه. ۱۳۴۹ ل.
- ۵- زغم، احمد شاه، فولکلور او فولکلوري ادبيات، د افغانستان ملي تحريک، فرهنگي څانگه. ۱۳۹۴ ل.
- ۶- غروال، محمد عارف، غرنۍ سندرې، د افغانستان د علومو اکاډيمې: کابل. ۱۳۶۰ ل.
- ۷- وفا، محمد داود، د فولکلور پيژندنې لارښود، مومند خپرنديويي ټولنه- جلال اباد. ۱۳۹۳ ل.
- ۸- <https://ps.wikipedia.org/wiki/>
- ۹- <https://www.rekhta.org/articles/dihati-boliyan-saadat-hasan-manto-articles-3?lang=ur>
- ۱۰- <https://www.youtube.com>
- ۱۱- Zawia.media2020\5\3
- ۱۱- <https://www.youtube.com>

**Get more e-books from [www.ketabton.com](http://www.ketabton.com)**  
**Ketabton.com: The Digital Library**